

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Мережко Юлії Валеріївни на дисертацію **Ао Денгаова «Формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка) за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

У сучасному європейському освітньому просторі відбуваються трансформаційні процеси, спрямовані на формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних реалізувати свій потенціал в умовах майбутньої педагогічної діяльності. В системі неперервної музичної освіти можливо досягнути поступового професійного становлення майбутнього фахівця, широко втілюючи ідеї творчого розвитку кожної особистості. Гармонічно поєднуючи аналітичні, креативні та практичні аспекти навчання, музична підготовка виступає потужним розвиваючим засобом студентів у вищих закладах мистецької освіти. Формування у майбутніх учителів музичного мистецтва фахового самоставлення в процесі музичної освітньої діяльності сприятиме їх готовності до успішної подальшої праці в обраній професії.

Саме тому, актуальність запропонованої теми не викликає жодного сумніву. І розгляд теми дисертації Ао Денгаова «Формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти» є назрілим та своєчасним науковим дослідженням для сучасної педагогічної науки.

У роботі дисертантка зосереджує увагу на вирішення низки питань, серед яких особливе місце посідає подолання суперечностей між: – цілісністю культури особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва як системи і фрагментарністю знань щодо специфіки її вияву в особистісній поведінці та ставленні до світу; – різноманіттям галузевих теорій педагогічної професіоналізації та невизначеністю змісту і структури фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва; – широким попитом

на застосування художньо-педагогічних технологій у навчально-виховному процесі й браком науково обґрунтованої методики формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва. Виявлені суперечності дозволили дисертантці сформулювати проблему дослідження.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів рецензованого дослідження полягають у тому, що:

– *вперше* здійснено системний аналіз теоретичних і методичних засад процесу фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва в межах різних теоретичних концепцій і підходів; удосконалено категоріально-понятійний апарат педагогічної теорії професіоналізації особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва в музично-педагогічній галузі; розкрито сутність та зміст фахового самоставлення студентів як цілісного музично-педагогічного явища; поєднання взаємозв'язків між компонентами самоставлення та емоційними властивостями й, на цій підставі, виокремлення типів фахового самоставлення; уточнено та систематизовано уявлення про структуру фахового самоставлення, роль рефлексії, її місце в системі соціально-психологічних механізмів процесу формування фахового самоставлення, що надало підстави розробити та експериментально перевірити методику формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти; 19 обґрунтовані педагогічні умови педагогічного керівництва формуванням фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва; дістали подальшого розвитку зміст та особливості фахового самоставлення особистості, що мають діагностичну та прогностичну спрямованість, їх знання може стати основою для особистісного зростання в умовах педагогічного процесу та професійного самовизначення, ефективної взаємодії в повсякденних стосунках і водночас у процесі самореалізації особистості.

Достовірність одержаних результатів досягнута завдяки використанню значної кількості літератури (336 найменувань). Цінність роботи полягає в розробці, обґрунтуванні та впровадженні методики формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної

освіти. Зважаючи на це можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Аналіз дисертаційного дослідження Ао Денгаова дозволяє відзначити, що науковий апарат дисертації чітко визначений; теоретико-методологічна обґрунтованість вихідних положень дослідження є вдалою і продуманою за логікою викладення матеріалу; висновки сформульовані чітко, послідовно, є змістовними й обґрунтованими.

Здобувачем опрацьовано значну кількість літератури (336), що підтверджується цитатами з авторитетних вітчизняних та зарубіжних джерел, які відображають сучасну точку зору на досліджену проблему; окреслено позиції щодо наукової новизни дисертації; доведено доцільність використаних теоретичних та емпіричних методів дослідження, результати яких довели ефективність запропонованої методики формування фахового самоставлення у майбутніх учителів музичного мистецтва. Тема розкрита, завдання виконано, обґрунтованість і достовірність результатів дисертації підтверджується їх успішною апробацією на міжнародних і вітчизняних конференціях, науково-методичних семінарах.

Оцінка змісту та завершеності дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота складається з трьох розділів. У вступі обґрунтовано актуальність та значущість теми; визначено мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, концептуальні теоретико-методологічні положення; розкрито наукову новизну та теоретичне й практичне значення дослідження; особистий внесок здобувача; подано висновки про впровадження та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи дисертанткою було здійснено теоретичний аналіз наукових засад виявлення сутності та змісту фахового самоставлення особистості майбутнього учителя музичного мистецтва. На думку дисертантки,

багато ідей неперервної освіти реалізуються за допомогою існуючих освітніх програм Європейського Союзу. У тексті дисертації розглянута мета та коротко розкрито зміст складових освітньої програми Європейського Союзу «Socrates».

Дослідження походження терміну «самоствлення» було висвітлено з позицій філософської науки, психології. Авторкою розглянуто один з компонентів системи відносин людини – це її ставлення до себе у вигляді ієрархії рівнів (Г.Гегель); розкрито значення категорії «самість»; коротко охарактеризовано цілісну «Я-концепцію» Р. Бернса, запропоновано власне розуміння поняття «самоствлення» як смислове особистісне утворення, що має для суб'єкта непорушну значущість та виступає індикатором його успішної самореалізації як особистості (С. 28).

В дисертації здобувачка розглядає сутність понять «самосвідомість» (О.Газман), «професійна самосвідомість»; окреслює основні види самоствлення, запропоновані К. Митрофановим (С. 29); надає визначення науковій дефініції «фахове самоствлення» та окреслює психологічну структуру фахової самосвідомості.

На думку автора, для кращого розуміння психологічної природи і сутності фахового самоствлення необхідно дотримуватися двох умов: по-перше, вивести аналіз у площину фахового буття людини з тим, щоб виявити дійсний об'єкт, відображений в самоствленні, а також локалізувати джерело, з якого воно реально виникає. А по-друге, вийти за рамки тих форм, в яких самоствлення виявлене у свідомості, та спуститися на неусвідомлювані рівні організації людської психіки, на яких ґрунтується психологічний субстрат самоствлення (С. 33–34).

У тексті дисертації здобувачкою сформульовано методологічні позиції науково-дослідної роботи, які охопили низку методолого-теоретичних підходів: онтологічний, суб'єктний, смисловий, діяльнісно-творчий. Розглянуто зміст понять «фахове самоствлення особистості», «фахова самоефективність» у наукових роботах зарубіжних авторів S. Carmel, А. Бандури та ін., висвітлено сутність понять «діяльність», «творчість».

У своєму дослідженні дисертантка ґрунтовно підійшла до висвітлення вікових психологічних особливостей школярів, розглянула можливості кожної вікової категорії щодо створення творчого продукту, а також розглянула соціально-психологічну вікову категорію – студентство. Дисертантка підкреслює важливість ціннісно-орієнтаційної активності молоді людини в юнацькому віці.

На думку здобувачки, основою для забезпечення неперервного професійного розвитку майбутнього викладача музичного мистецтва є фахова підготовка у закладі вищої освіти. Специфіка такої підготовки полягає в тому, що цей розвиток має відбуватися протягом всього життя, актуалізувати потребу в постійному фаховому самовдосконаленні, набути умінь самодіагностики, самоменеджменту, саморозвитку, самовдосконалення. (С.45).

Здобувачка ґрунтовно підійшла і до аналізу наукових робіт щодо визначення поняття «фахове самоставлення»; дослідила її сутність. Автор відзначає, що процес формування фахового самоставлення вимагає сформованості у студентів вказаного віку процедури узагальнення та абстракції. Здобувачка підкреслює, що логіко-гносеологічний аспект узагальнення досліджується в працях Б. Кедрова, який виокремлює формально-індуктивний та змістовно-логічний способи узагальнення понять у мистецькій освіті. Характеризуючи абстракцію, авторка звертається до «розвідок» вітчизняних та зарубіжних психологів як Л. Виготського, Є. Гібсона, О. Запорожця, Б. Теплова, С. Рубінштейна та ін. Проблему узагальнення знань розглядає за допомогою проаналізованої монографії В. Давидова.

Заслуговує на увагу і розкрита в роботі психологічна структура фахової самосвідомості, яка представлена автором, як єдність трьох сторін – пізнавальної (самопізнання суб'єкта), емоційно-оцінної (самоставлення суб'єкта) і регулятивної (саморегуляція суб'єкта) (С. 51).

Висновки до першого розділу представлено на основі комплексного аналізу літературних джерел та методів систематизації, конкретизації наукових понять. Вони повною мірою висвітлюють результати поставлених здобувачем завдань.

У другому розділі автором запропоновано компонентну структуру означеного феномену, функції фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва, а також обґрунтовано експериментальну методiku формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

У роботі розглянуто фахову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва в системі неперервної освіти з позиції університетської підготовки. Розкрито зміст концепції неперервної освіти та підкреслено, що у науковому просторі сучасної музичної педагогіки проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності передусім розглядається під кутом зору системності як ідеї про структурно-організований комплекс окремих одиниць, сукупність певних взаємопов'язаних компонентів, тому що майбутня професійна діяльність вчителя музичного мистецтва інтегрує в собі діяльність і музиканта, і педагога (С. 76).

Автор розкриває специфіку університетської підготовки майбутніх фахівців, конкретизує дисципліни, на яких реалізується психологічна складова університетської підготовки та окреслює навчальні дисципліни з фаху студентів. Акцентує увагу на тому, що інтерактивне навчання та практико зорієнтоване є більш ефективним у порівнянні з традиційним аудиторним навчанням для фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва. Здобувачка підкреслює залежність рівня самооцінки особистості від її кар'єрного успіху та пропонує до розгляду різновиди успіху: об'єктивний (екстринсивний) та суб'єктивний (інтринсивний), проводить паралелі між емпірично виявленими компонентами самоставлення і ядерної самооцінювальної диспозиції особистості, розглядає методичні підходи до вимірювання ядерної самооцінної диспозиції особистості (непрямий, прямий). Дисертантка підкреслює, що фахова самооцінка виступає своєрідним внутрішнім «монітором», за допомогою якого особистість відстежує і контролює відповідність своїх індивідуальних якостей цінностям, мотивам і завданням фахової діяльності, спілкування, кар'єри (С.84).

Здобувачка розкриває, що вона розуміє під формуванням фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва: динамічну систему

сміслових структур і процесів, що відображають об'єктивні відносини індивідуальних властивостей особистості та практичної реалізації мотивів і цінностей праці, що забезпечують підпорядкування фахової діяльності, спілкування і кар'єри стійкій структурі цих відносин (С.84).

Структурно-функціональний аналіз фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва дозволив виокремити структурні компоненти досліджуваного явища, а саме: пізнавально-інформаційний, мотиваційно-емоційний, конативно-діяльнісний, які на думку автора мають специфічні функціональні можливості. Окреслив функції фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва: соціалізаційно-аксіологічну, когнітивно-евристичну, регулятивну, діалогічно-комунікативну та культуру творчу.

На схвальну оцінку заслуговують розкриті в дисертації етапи, які були покладені в основу експериментальної методики формування фахового самоставлення майбутніх вчителів музичного мистецтва: організаційно-орієнтаційний, розвивально-технологічний та трансформаційно-творчий.

Особливу вартісність мають запропоновані здобувачкою методи та прийоми формування фахового самоставлення майбутніх вчителів музичного мистецтва, серед яких: прийом самодослідження «Я-Профі», комунікативний тренінг, педагогічна гра, фахове самопроєктування «Я-вчитель музичного мистецтва», мікровикладання тощо.

Висновки до другого розділу достовірні і обґрунтовані, що підтверджуються опрацюванням значної кількості аналітичного матеріалу та широким застосуванням наукових методів і підходів дослідження.

У третьому розділі було визначено та обґрунтовано критерії, показники, рівні сформованості фахового самоставлення студентів, описано особливості організації та проведення довготривалого дослідно-експериментального дослідження, наведено достатньо переконливі результати формувального дослідження та їх аналіз, статистично доведено достовірність змін у показниках студентів експериментальної та контрольної груп.

З метою визначення рівня сформованості фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі дослідження дисертанткою було виокремлено критерії (*афективний, знаннєвий та поведінковий*), показники та рівні сформованості.

Результати формувального етапу експерименту дозволили стверджувати, що запропонована та реалізована в освітньому процесі методика формування означеного феномену відображає певну позитивну динаміку підвищення рівня сформованості фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва, що дає підставу вважати проведене дисертаційне дослідження успішним.

Висновки до третього розділу логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дисертаційного дослідження. Вивчення матеріалів дисертації дозволяє зробити висновок, що наукові результати, отримані Ао Денгаова, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми дослідження, аналізі різних підходів до її вирішення, використанні великого масиву літературних джерел. Тому, можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Оцінюючи значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання, можна стверджувати, що вони характеризуються теоретичною та практичною значимістю.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та запровадженні методики формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва, яка може бути використана для оновлення змісту навчальних програм. Основні положення, рекомендації та висновки дослідження можуть бути використані науковцями та музикантами-педагогами в процесі викладання навчальних дисциплін з музичного мистецтва у закладах вищої освіти.

Використання результатів роботи. Основні положення та результати дослідження впроваджено в процес освітньої підготовки майбутніх учителів

музичного мистецтва Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Мукачівського державного університету.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження, результати та висновки висвітлені в 9 публікаціях автора, 2 статті з яких в українських наукових фахових виданнях України з педагогіки, 1 стаття – у міжнародному виданні; 6 публікацій апробаційного характеру.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Об'єктивне оцінювання як тексту дисертаційного дослідження, так і його результатів (висновків, пропозицій та рекомендацій) дає підстави стверджувати, що Ао Денгаова було дотримано загальні стандарти та вимоги академічної доброчесності. Зокрема, дисертанткою відповідним чином оформлені посилання на наукову літературу, аналітичні матеріали та нормативно-правові акти. Крім того, дотримання Ао Денгаова етичних стандартів доброчесності підтверджується наявністю висновку, отриманого в результаті проведення науково-технічної експертизи на академічний плагіат. Анотація до поданого дисертаційного дослідження являє собою коротко та чітко викладену характеристику роботи, відображає мету наукової розвідки, новизну дисертації. Зміст анотації не містить інформації, яка була б відсутня у тексті дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту й оформлення дисертації

За структурою та змістом дисертація відповідає діючим нормативним документам. У тексті дисертації відображено основні положення, результати і висновки здійсненого Ао Денгаова. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (постанова

Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Дискусійні питання та зауваження

Позитивно оцінюючи, в цілому, дисертаційне дослідження Ао Денгаова, слід висловити наступні зауваження та побажання:

Так, по-перше, зайва деталізація смислового підпорядкування понятійно-термінологічного апарату дослідження (зокрема, таких відомих і усталених в музичній педагогіці понять як інтеграція, компетентність, культура) подекуди заважає цілісності сприйняття логічного каркасу дослідження, адже воно є результатом наукової рефлексії проблеми, а не її процесом.

По-друге, авторка дослідження висунула науково обґрунтовані пропозиції та розробила методику формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти. Проте, на нашу думку, опис динаміки сформованості означеної якості студентів експериментальних груп носить дещо мозаїчний характер.

По-третє, дискусійним є питання сталості системи цінностей, яке розглядає автор, спираючись на погляди одного із представників баденської школи Г. Ріккерта. Згідно з ним, цінності представляють собою загальні фундаментальні ідеї чи ідеальні утворення, які несуть смислове знання про будь-яку емпіричну дійсність, а, отже, можуть розглядатися як смисл, «що лежить над будь-яким буттям, що відноситься... до сфери цінностей і може бути зрозумілий лише як цінність». Суперечливим у даному випадку стає питання незмінності, надбуттєвості цінностей, у той час як людина та соціальний світ, що вона породжує, є динамічним, змінним, а їх розвиток має характер певної невизначеності, спонтанності, вірогідності. А це означає, що закрита, стала система цінностей є нежиттєздатною, а, можливо, і мертвою формою, яка не має відкритого доступу з боку інших систем і не формує будь-яких взаємодій з ними. Наслідком цього стає втрата такої системи цінностей, її руйнування та формування динамічної системи цінностей, що відповідає реаліям соціального світу та змінюється разом з його розвитком.

По-четверте, на нашу думку, варто було б ґрунтовніше висвітлити рівневі характеристики фахового самоставлення студентів.

Однак, наведені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ао Денгаова.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження «Формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою Ао Денгаова отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують всі поставлені дисертанткою завдання.

Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація Ао Денгаова «Формування фахового самоставлення майбутніх учителів музичного мистецтва у системі неперервної освіти» відповідає вимогам Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), що дає підстави для присудження Ао Денгаова наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка) за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри академічного та естрадного
вокалу Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

Handwritten signature of Y. V. Merzheko

Ю. В. Мержеко

Handwritten signature of Y. V. Merzheko
11.01.2022